

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Gnoti Seautón, Sive Arnoldi Geulincs Ethica

Geulincx, Arnold

Lugd. Batav., MDCLXXV

De Obedientia, §. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48728](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48728)

Sapientia autem speculativa, quæ magnam cum prudentiâ habet affinitatem, nascitur demum perfecte post prudentiam: Prudentia enim videt rationem jubere se audiri in rebus Physicis, cui jussui eum obtemperatur, parit ea obtemperatio seu obedientia sapientiam Theoreticam seu speculativam. Hæc Num. 5.

§. 2. Obedientia.

Altera proprietas Virtutis, Obedientia: Cum enim Amor Rationis ad Diligentiam te adduxerit; Diligentia, Rationis auditorem te fecerit: eamque audiendo didiceris, quid ipsa præcipiat (quod Sapientiæ & Prudentiæ est) reliquum est, ut eodem Amore Rationis instigante, quid quid Ratio præceperit, exequâre (quod Obedientiæ munus est) Siquidem repugnat amare te Rationem, intelligere etiam quid ipsa velit; id tamen, cum res postulat, effectum non dare. Etiam si autem Obedientia nascatur ex Virtute, post Diligentiam, imo etiam post Prudentiam; tamen proximè nascitur ex Virtute; (Virtute

^a Ratio in rebus moralibus lex est: lex amari nequit, nisi ei obediamus.

1. Tamen proximè nascitur ex Virtute.] Nec enim ideo

tute enim seu Amore Rationis agitur ad
 exequendum, quod Ratio præcipit,
 quisquis rite obediens est) Secus atque
 contingit in Prudentia: quæ ex Virtute
 quidem nascitur; sed remotè, nempe me-
 diante Diligentia: Ita ut Diligentia & O-
 bedientia filia sint Virtutis, hæc natu mi-
 nor, illa major; Sapientia vero atque Pru-
 dentia sunt neptes Virtutis: quia ex Dili-
 gentia nascuntur proximè; non autem
 proximè ex Virtute.

2. Partes Obedientiæ sunt duæ: Face-
 re, & Omittere: omittere, quod verat
 Ratio, facere quod jubet. In Physicis u-

ideo vir bonus exequitur, quod dicat ratio, quia aut
 auscultavit rationem (quo casu obedientia ex diligen-
 tia nasceretur, & non proxime ex ipsa Virtute, seu
 amore rationis) aut percepit quid illa dicit (quo casu
 obedientia proxime nasceretur ex prudentia) sed quia
 amat rationem; nempe id unum est quod movet
 ipsum ad faciendum, quod jubet ratio, quod ratio-
 nem amet. Obedientia igitur supponit quidem dili-
 gentiam & prudentiam (scire enim oportet quid ju-
 beat ratio, antequam fiat quod jubet ratio, sciri ve-
 ro hoc non potest, nisi auscultetur ratio) sed tamen
 ex his non nascitur: hæ non movent ad obediendum:
 Et sunt quidem conditiones obediendi, sed non cau-
 sæ; nam sola causa obediendi est amor: ideo enim
 obeditur rationi, quia amatur ratio: solus ergo amor
 rationis, id est virtus obedientiam procreat: sed si-
 militudine res forte fiet clarior: ut incalescas, abeun-
 dum est hinc & accedendum ad ignem, hæ sunt con-
 ditio-

num atque simplex insigne Rationis est, Exhibere; ² in Moralibus geminum, *Præcipere*

ditiones ut incalescas; neutrum causa est; sed causa caloris erit ignis, ad quem accedis, sic & *auscultare* & *percipere* quid jubet ratio conditiones sunt obediendi, causa vero hujus caloris, hujus obedientiæ, est ille ignis, ille amor rationis, qui instigat ad obediendum.

Sic & auscultare & percipere. Si auscultasses quidem quid ratio dicat, & percipisses etiam, quod ratio dicit, nisi tamen amares rationem, non faceres quod dicit ratio: unde amor solus est, qui te instigat ad obediendum, cum ritè obediens es.

² *In moralibus geminum.*] Proprius locus & velut domus atque familia rationis est Ethica: in qua nullis prerogativis ratio se prodit, nam in rebus physicis Ratio tantum exhibet seu dicitur; in Ethicis vero seu moralibus & item dicitur ratio (quod ad diligentiam pertinet) insuper vero etiam præcipit atque vetat (quod ad obedientiam spectat) & regulat (quod justitiam concernit) & onerat atque obligat (quod humilitas curat.) Ex quibus vides rationem tantum obiter in rebus Physicis versari, & velut peregrinari, cum in rebus Ethicis deditâ operâ versetur & totam se quasi effundat: ut proinde hæc domus ejus merito dici possit; quamvis enim etiam in practicis disciplinis, quæ extra genus morum versantur (velut in Logica, in Pictura, cæterisque liberalibus vel mechanicis artibus) ratio quodammodo etiam jubeat atque vetet, regulet & oneret. (V. G. præcipit syllogismum sic esse faciendum, vetat illum aliter fieri: Et per consequens regulas tradit & onus injungit disputanti vel argumentanti) non absolute tamen vetat aut præcipit; sed fere sub conditione, nempe si hoc vel illud (puta syllogismum) conficere in animo habes; in rebus autem moralibus absolute præcipit ratio aut vetat, nullâ interpositâ conditione.

ciperè & Vetare : ^b Obedientia in rebus
 Physicis, nulla propriè : quamvis enim
 quod exhibet ibi Ratio, cernamus; id ta-
 men cernere non est Obedientiæ; Aut si
 ideo cernis & notas, quæ Ratio ibi exhi-
 bet, quia Ratio jubet ea cernere & nota-
 re, hoc jam non ad Physicam pertinet,
 sed ad Mores: solum igitur in rebus Mo-
 ralibus locum habet Obedientia: Quæ
 proinde vetanti Rationi omissionem ac-
 commo-

^b Ratio exit in mores: vestigia sunt præceptum &
interdictum: obedientia sequitur patrem, quocun-
 que incedat, & vestigia sua facere & omittere accom-
 modat paternis; facere ad præceptum, omittere ad
 interdicti modulum accurat.

3 *Hoc jam non ad Physicam pertinet, sed ad mores.*
 Nempè illud. Quia reddit hoc negotium Ethicum
 & morale: videre enim, quod dicitur ratio, si ibi ste-
 tur non est morale, non pertinet ad obedientiam;
 sed videre hoc quia ratio jubet, aut quia passio impel-
 let, seu videri aut quia decet aut quia lubet, hoc jam
 morale est: Et siquidem quia decet (seu quia ratio
 jubet) hoc probum est, & ad obedientiam pertinet,
 si quia lubet (seu quia passio jubet) hoc jam malum
 est & ad sui ipsius servitutem pertinet. Et quidem
 quotiescunque videmus in Physicis, & notamus
 quid ratio dicitur, totiens id vel quia decet facimus;
 sed hæc lascivia *quia decet* vel *quia lubet* ad Physicam
 non pertinet (cujus totum negotium absolvitur in *77°*
 videre quid exhibet ratio) hoc autem quia lubet aut
 decet, physicam egreditur & in Ethicam se insinuat;
 unde bene dictum est in rebus physicis obedientiam
 nullam esse, nullam servitutem, nam hæc soli Ethicæ
 debentur.

commodat ; mandanti actionem c : 4 Et quidem quod jubet Ratio , præstandum est aliquando ; quod vetat , faciendum est nun-

c Est inter hypocritas callidum aliquod & quam maximè versutum genus , quod gressum rationis & indolem ejus subtiliter novit imitari ; hi homines id moliuntur , ut virginem nostram , *Obedientiam* , dulcem illam gratiam , seducant ad hypocrisin : sed adversus hos male feriatos tenebriones , probè armata est : nam quamvis cæca est (ut in fine libri patebit) præstat tamen audi-u , & propterea suspectat omnes gressus , qui juxta hominum placitum strident & non nihil crepant ; probè gnara paternos incessus admodum esse placidos ac divinos.

4 Et quidem quod jubet ratio , præstandum est aliquando ; quod vetat faciendum est nunquam. Unde distinctio nascitur in scholis decantata inter præceptum positivum & negativum : positivum obligat pro nunc aut tunc (ut loquuntur , negativum obligat pro semper : ut *honora patrem* positivum præceptum est , ideoque non obligat pro semper (non semper enim honorandus est , sed tunc cum res tulerit , ut honorandus esse videatur) *Non occides* negativum præceptum est , & semper ei vacandum est , id est , neque nunc neque tunc &c. occides unquam : unde negativa præcepta habent sensum copulativum per neque (ac si dicas , neque tunc facies , neque tunc & sic de reliquis instantibus temporis) positiva autem præcepta habent sensum disjunctivum per vel (ac si dicas , vel tunc facies , vel tunc &c.) Ostendunt interim præcepta positiva semper etiam adjunctum habere præceptum negativum : ut *honora* adjunctum habet *non lade , non injuriã affice* , quæ pro semper obligant : etiamsi enim parentes non semper honorandi sint , nunquam tamen lãdendi aut violandi sunt.

numquam: v. g. jubet Ratio comedere, bibere, corpus reficere; hoc igitur aliquando faciendum, scilicet ubi, quando & quomodo faciendum Ratio præcipit; Sed vetat Ratio se ipsum interimere; id ergo nunquam faciendum est.

3. Adminiculum Obedientiæ hoc erit: si animum paulatim abducamus ab agendis iis, quæ merè hominum institutis, moribus & consuetudine contineri, certo scimus: aut potius quam studiosissimè caveamus, ne quid umquam horum faciamus (⁶ facienda enim sunt aliquando ex præscripto Rationis) quia moris sit, aut consuetudine receptum, aut consensu hominum

5 *Adminiculum Obedientiæ hoc erit*] Optima via ad veram obedientiam est, discedere à fucata illâ & larvatâ, quæ hominibus servit obedientiâ; similis est enim exteriori apparatus & fronte veræ obedientiæ & seducit multos istâ suâ similitudine: imo tam similis est, ut multi (inter quos subtiles etiam aliqui philosophi, & malorum illorum politicorum vulgus omne) nullam aliam agnoscant obedientiam, præter eam, quæ principibus & magistratui servit.

6 *Facienda enim sunt aliquando ex præscripto rationis.*] Lex humanâ (idem est de more & consuetudine, nam hæc vim legis habent) nunquam potest nos per se obligare, faciendum tamen aliquando est, quod homines jubent, non quia ipsi jubent, sed subinde, quia Deus jussit, ut iis in certo casu morem geramus (sic sæpe faciendum est, quod parentes & magistratus

minum ac auctoritate firmatum; 7 sed so-
lum quia Deus jubet & Ratio postulat:
Alioqui enim Rationis dictamina facile ob-
scuran-

tus jubent) subinde quia aliter legi Divinæ seu rationi parere non possumus, nisi fecerimus, quod homo quispiam jusserit: sic aliquando faciendum etiam, quod latrones jusserunt: V. G. si in sylvis ab iis deprehensus fueris, nummos, vestes, gladium iis tradere, imo si facta etiam aliqua modo, ne directè sint contra legem Dei (puta excrementum pecoris (honorem præsumur) vel etiam hominis devorare) faciendum, erit, non ex latronis jussu, sed quia aliter hic servari non potest lex Divina de retinendâ vitâ, de qua infra Oblig. 2. pag. 92. Ex quibus patet, bonos multa sæpe facere, quod mali jusserunt; nunquam tamen faciunt, quia illi jubent, sed quia posito illorum jussu resultat casus obligationis divinæ.

7 Sed solum quia Deus jubet & ratio postulat.] Solus enim Deus seu ratio potest esse finis-cui obedientiæ (scilicet inquam ultimus, nam solus hic proprie finis est) Nunquam hominem aliquem isto honore dignari licet: potest interim homo aliquis esse finis subordinatus, & ita fit cum parentibus & magistratui civili rite atque ex ratione imperanti paretur: eo enim casu quidem finis-cui-obedienciæ sunt: iis enim ipsis obeditur, Deo jubente ut iis pareamus; maxime tamen obeditur Deo, utpote qui sit finis-ultimus-obedienciæ: nam his hominibus obedimus, quia Deo hoc jubenti obediendum est, sæpe autem exsequimur, quod alius quispiam jusserit, Sic ut ei nullo modo pareamus. (Parent boni Deo quidem absolute soli; sed etiam hominibus quibusdam, & quidem modo aliquo accedente ad absolutam & perfectam obedientiam, cum homines illi Deo subordinantur, ita scilicet ut his pareamus, quia Deus jussit.)

feurantur, opacantur^s & confunduntur
cum

justit ut pareremus (in quo ordine sunt parentes, quibus, ut ipsum nomen indicat, parendum est, sub quibus etiam magistratus boni & rectores veniunt) his enim dicimur directe obedire : sunt enim quasi in illa linea recta, qua voluntas vici boni tendit in Deum tanquam finem cui-ultimo-obedientiae suae, etiam si non consistant ultimo loco in ista linea, ideoque nec proprie voluntas in eos feratur, sicut Leyda Hagam tendens non proprie ad domum *ten Deelen* / nec proprie ad sylvam, sed Hagam tendit, haec tantum in cursu & itinere suo transmittit. Est igitur tertius modus parendi indirecte, qui omnium imperfectissimus est, cum scilicet is cui paretur, in illa linea recta non consistit, qua voluntas nostra in Deum tendit : sicut latroni in sylvis obedimus) ne quidem tanquam fini subordinato nostrae obedientiae : ut cum facimus in sylvis, quod latrones jubent, sicam nobis intentantes, ut faceremus : hoc enim casu mere obedimus Deo (ut hic prohi simus) jubenti ut vitam conserveremus ; latrones autem penitus per obedientiam nostram non attingimus : quae magis patent paulo infra hic Num. 4.

8 *Et confunduntur cum iis*] Nimirum Ratio est lex, leges autem humanae similis tenoris, similesque sunt quoad faciem apparentiae cum vera illa divina lege, unde qui non assuevit discrimen inter has observare, facile in posterum decipitur, & quae similia sunt pro iisdem habet, & confundit : Ex quo errore (nam error omnis in alios errores praecipit) facile sequitur ut deinceps nullam putet esse legem nisi humanam, nihil hic attendat praeter consuetudinem & hominum mores, in quam sententiam propendet Aristoteles. ut ex locis hic citatis & multis aliis patet.

Nebu-

cum iis quæ usu & legibus^d humanis constituta sunt : Unde popularis ille Philosophus (Aristoteles lib. 1. Ethic. cap. 3.) conqueritur , in rebus , quæ honestæ , quæque justæ sunt , quas Ethica considerat , tantam esse dissensionem , ac tantos in iis versari errores , ut lege humanâ tantummodo , non naturâ constare videantur : Ita homini vano , qui pleraque definivit ad commune iudicium , pleraque^e ad popularem intelligentiam accommodavit ,^f hîc hæret aqua : & merito laborat in Scientia , quæ maximè sublimis , & earum rerum est , quæ longissimè sunt^g ab imperitorum intelligentia sensuque disjunctæ. Sed nec demonstrare se res eas velle , nec ad amu-

sim

Nebulones autem hodie multi (qui politici vulgo dicuntur , sed injuriâ) non propendent modo , sed manibus & pedibus in eam sententiam eunt : quod ex ignorantia veræ philosophiæ (unde nihil non mali) in illis evenit.

^d Ac iustis.

^e In universa philosophia sua.

^f Et præiudiciis vulgi , ejusque moribus ac placitis cuncta ferè determinavit.

^g Ab imperitorum intelligentiâ sensuque disjuncta.] Hoc potissimum obrinet in humilitate , & illis , qui ad eam spectant : Nihil quidem magis absonum popularibus auribus (Non laborant circa humilitatis materiam , magnopere præiudiciis intellectus sui) (nam quid clarius , quam legem non esse in favorem?

sim exigere, 1° sed crasse tantum obiterque tractare confirmat : & quo iterum popularis

rem ? adeoque eum, qui legi pariturus sit sui causa non constituisse agere) sed magnopere laborant cupiditatibus suis, quibus semper inclinantur, ut omnia propter se faciant : has quamdiu non superarunt, judicant non ut intelligunt sed (quod dicitur) ut affecti sunt, seu ut cupiunt) quid enim magis absonum popularibus auribus accidere potest, quam hoc verum & piæ Ethicæ fundamentum : *Nihil sui causâ faciendum esse, suæ felicitatis atque beatitudinis nullam ducendam esse rationem.* Certe populo persuasum est, omnia agenda esse propter se, & propter suam felicitatem, nam & qui minus probi sibi videntur, omnia lucri, commodi & voluptatum suarum causâ faciunt : Et qui probi sibi quam maxime videntur omnia ad æternam beatitudinem, quæ eos post hanc vitam maneat, consequendam faciunt, nemo in officio, nemo in obligatione suâ stat ; nemini satis est ad agendum, præcepisse Deum ut ageret.

1° *Sed crasse tantum, obiterque tractare confirmat.*] Nec injuriâ, si verum sit quod statuerat, nempe res Ethicæ non tam à natura & Ratione, quam ab humano arbitrio dependere : nec enim plus merentur, si ita sit ; quamvis & in his rebus, quæ merè arbitrariæ sunt, plus satis operæ ponatur a multis : unde Ciceronis justa illa quærela, aut expositulatio. *Quid ? Partus ancille sitne in fructu habendus, disputabitur inter principes civitatis ?* Hæc (quo digitum intendit ad hæc nostra moralia) *quæ vitam continent omnem, negligentur ?* Lib. 2. de Fin. Bon. & Mal. sub initio.

pularis sit, ¹¹ aliis etiam circa res Ethicas versantibus, idem juris esse contendit: *Satis erit*, inquit ibidem, *cum de rebus*, & *ex rebus ejusmodi verba facimus*, si rudem quandam veri formam adumbremus, & *cum de rebus*, quæ plurimum eveniunt, & atque *ex talibus disputationem instituimus*, *satis erit si talia quoque concludamus*: ¹² Eodemque modo quæcunque ab alio dicuntur, accipi probarique debent: est enim hominis probè instituti, ¹² tantam in unoquoque genere subtilitatem

II *Aliis etiam circa res Ethicas versantibus.*] Tantum defert vir ille vanus & Popularis rudibus illis in Ethica tractatibus ne quando emergat politior aliquis, qui crassam illam & rudem Ethicam, in qua vitia facile stabiliuntur, & reconduntur refellat, & Augiæ illud stabulum repurget, in quo & ipse Aristoteles cum gentibus suis Philosophis volutatur, & ut hic videmus libenter impune adhuc volutaretur: itaque deterret magna ingenia à studio Ethices, persuadens hoc non esse ad palatum ipsorum, hoc non esse subtiliter exigendum; sed rudi & pingui minerâ, ad hæc sufficere: quemque de circulo posse.

^g Etiam si non semper eveniant.

^h Nimirum quæ præter propter sunt (*daer / of daer ontrent*) ut loquuntur geometra sive agri-mensores.

¹² *Tantum subtilitatem desiderare.*] Innuit, ecce res Ethicas non esse capaces magnæ subtilitatis, & per consequens tantum ruditer tractari debere; sed quam falsus sit satis patet ex infinitis erroribus, quibus se & Ethicam suam, dum eam sic ruditer tractat, implicavit: imprimis aberrat cum cæteris Gentilibus à janua; humilitatem ignorat; quam nullo negotio, si

tilitatem desiderare, quantam rei ipsius natura recipit: Atque adeo latam viam munivit popularibus vitiis, ⁱ quæ passim in sequentibus librorum suorum paginis pro virtutibus, lectoribus suis venditat. Contra verò statuunt omnes pii, res has non levi manu adumbrandas esse, sed penitus in animo exarandas & exaggerandas esse: his dies atque noctes incumbendum: Magnam perspicacitatem, magnam subtilitatem hîc requiri, vel ad hoc solum, ut ea

si non nihil subtilius (ut alias philosophiæ partes sæpe minus quam subtiliter) res Ethicas exegisset: quam enim quoniam facile est videre, eum, qui rationem ut legem (nam Dei illa lex est) amplexurus sit, debere recedere à seipso? Cum lex qua talis, semper omnis & officium injungat, de favore ejus, cui fertur non laboret; esto quod ex officio sæpe favor aliquis in eum, qui officio ritè functus sit, redundet.

ⁱ In versu belgico ea ab auctore plenissimè appellantur *des volks hoester-zonden* / id genus vitiarum, quod placet, & gratum est, cui indies fomenta subministrant, & per omnem vitam latè serpunt.

¹³ *Pro virtutibus lectoribus suis venditat*] Ut gloriam seu appetitum consequendi sibi honores & dignitates, quem ad virtutem magnificentia refert aut magnanimitatis: item iram, inclinationem ad agendum ex ira, quam in rebus bellicis aliisque arduis & difficilibus negotiis magnopere commendat, & generatim actionem ex passione (quæ ipsissimum peccatum est) nullam enim novit virtutem aliam, quam quæ agit ex passionibus moderatis, seu ad mediocritatem aliquam redactis: ut adhuc videbimus infra

Tract. 4.

ea quæ hominum placitis institutisque, ac ea quæ Ratione constant, discernere valeamus: sine quo delectu nemo umquam bonus fuit.

4. ¹⁴ Fructus Obedientiæ est Libertas:
* Ne-

14 *Fructus Obedientiæ est libertas.*] Prima radicalis & essentialis libertas est *facere, quod vis*. Hæc libertas reperitur in omni opere morali, seu ad vitium, seu ad virtutem pertineat: quæque hac libertate carent opera, ad naturam non ad mores pertinent. Accidentalibus autem libertas est: *Facere, quod constituisti*, & multa sunt quæ istâ libertate carent opera nostra: ut quæ subinde ex consuetudine aut vehementi aliquâ passione abrepti, antequam satis, quid facturi simus constitutum sit, exequimur. Hæc libertates non ponuntur in fructu seu in præmio virtutis, sed in exercitio: est igitur alia ac tertia quædam libertas, quam omnes ambiunt, & à qua libertas nomen suum habet; nempe *facere quod libet*, aut ut honestius loquimur (*libere enim & lubere* male sonant quandoque libidinem ingerunt audienti, non tantum libertatem) *agere quod ex animi sententia est*: qua libertate V. G. non gaudet mercator, qui obortâ tempestate merces suas abjicit in mare: licet enim ibi quod vult agat, imo quod constituit, agat, (adeoque liber sit juxta duos priores modos libertatis) non tamen agit, quod lubet ei, sed prorsus agit contra animi sui sententiam, minimeque id ageret, si non id agere compelleretur. Hac postremâ libertate semper & ubique liberrimus est vir bonus, isque solus: nihil hic unquam facit contra animi sui sententiam, nihil cujus eum pænitere necessum sit, si modo ad integrum opus suum, omnibusque suis circumstantiis investitum animum attenderit: quod addo, quia cum partem tantum aliquam operis sui attendit, sæpe videbitur contra

tra

* Nemini enim servit, qui Rationi servit, sed liberrimus est hoc ipso: facit quod vult, quod non vult, non facit, & tantum

tra animi sui sententiam agere. V. G. latroni sui aut tyranno facultates & fortunas suas exigenti concessit eas: aut forte patrem occidit invincibili ignorantia ductus & hostem esse ratus: hisce casibus vir bonus contra animi sui sententiam egisse videbitur (non concessisset enim facultates Tyranno suas, si his non concessis salvus esse potuisset: nec occidisset patrem, si patrem esse scivisset) sed hoc videtur tantum, atque hoc ita etiam est, cum animum ad partem tantum operis sui reflectit; cum vero integrum opus suum considerat (cogitatque se facultates suas Tyranno cessisse, quia obligatione & lege Dei, quæ de tuenda vita est, obligabatur: Et patrem occidisse se, quia hostem Patriæ occidere debebat, putabatque eum esse patrem suum) non potest ei displicere: est enim ex dictamine rationis peractum, ipse vero nihil vult, quod ab isto dictamine dissentit, & omnia illa semper vult, quæ cum isto dictamine consentiunt, itaque nec penitet eum, nec penitere potest unquam istius operis, quo in casu posito, vel necessarias suas facultates cessit, vel patrem invincibili ignorantia circumventus occidit: eatenus hæc non sunt contra rationem, & eatenus tantum ab illo facta sunt.

* Symbolum & unica libertatis tessera: non Coactus non invitatus: *niet met dwank / niet tegedank*: Concupiscentiam potest id, quod sui studiosus concupiscit, destituere (hoc verò est Coactus & invitatus) amor rationis à ratione nequit separari (est ergò in totum hic gratum & acceptum omne *met dank en sonder dwank / nihil* Coactus invitatus nihil) nam amor rationis est ipsa possessio rationis: siquidem ratio aliter nequit ab anima capi, quam ve-

tum facit ac non facit, quantum ipse constituit, non citra, non ultra, ne latum unguem quidem (In quo sanè consistit summa libertas) Cum enim vir bonus ac Rationi obediens, id unum ubique, & faciat, & facere constantissimè velit, quod Ratio præcipit; id verò, nec faciat unquam, nec unquam facere animum suum inducat, quod illa prohibet: liquet eum: & facere semper quod vult, nec unquam facere quod non vult. Etsi fortè vaneat, & calamitosam servitutem servire cogatur; tamen etiam tunc liber est, ¹⁵ etiam tunc agit quod vult, & hoc unum agit:

E Herus

ro Amore (qui enim hic querit, non frustra querit, sed invenit) id vero est firmo proposito faciendi, quod jubet ratio: Amor rationis multa patitur, multa fert, affigitur? Illa afflictio, in quantum ad se pertinet, rationalis est, cum ratione convenit: est ergo grata & accepta, *al met dank / en sonder dwanck /* quandiu est, quod est, nimirum Amor rationis, studium rationis.

¹⁵ *Etiam tunc agit, quod vult.*] Id est, quod libet, seu quod ex animi sententia est, alioquin etiam mali agunt, quod volunt; imo & agunt, quod constituerunt agere, seu deliberate agunt: hæc enim in omni fere opere morali, sive bono sive malo interveniunt; temperatur enim tamen hic isti phrasilogiæ *quod libet*, quia ferè male sonat & ex communi usu magis libidinem quam libertatem significat, ut adhuc ante notavimus. Mali itaque etiamsi duplici priorì
liber-

Herus eum suus bajulare jubet ? bajulabit
quidem : arare ? arabit : pecudes pastum
exigere ? verrere ? nere ? & quæ id genus
alia

libertate liberi sint ; hac tamen tertiâ nunquam gau-
dent , nunquam agunt ex animi sententia : nunquam
agunt quorum eos pænitere non sit necesse ; semper
ita agunt , sicut mercator , qui merces suas inuitus
abjicit in mare : Et quamvis populo subinde quædam
libenter facere videantur , necessum tamen est multa
passim occurrere iis , quæ illibenter & inuiti faciant :
frustrari enim possunt eorum studia & labores optato
successu : *Imo semper & necessario frustrantur.* (Ma-
li omnia agunt propter se (nec enim aliud est pec-
catum , quam exlex actio : qui enim ob legem)
agunt , nunquam propter se agunt , ex leges
autem non habent aliud ob quod agunt
quam propter se) cum igitur mali omnia agunt)
propter se , omnis tamen eorum actio naturaliter
& fatali necessitate tendit contra illos , seu tendit
in eorum gravissimam perniciem & calamitatem :
sicut coniectio olei in incendium naturaliter ten-
dit non ad restinctionem , sed ad augmentum in-
cendii (hoc infra evidentè demonstrabimus , ubi)
de pœna peccati) cum igitur semper ut sibi pro-
sint , agant ; agendo autem nunquam sibi prosint ,
sed semper acerrimè obsint : liquet clarissimum id
esse , eos semper & ubique optato successu fru-
strari , semperque inuitissime agere , nunquam ex
animi sententiâ , nunquam quod libet , semper
quod displicet : sicuti , qui ad restinguendum in-
cendium , oleum injicit , putans esse aquam , in-
uitus hic est , nec agit , quod libet , aut quod pla-
cet , sed quod displicet : eo quod natura actionis
abludat ab intentione animi , aliud prosequentis :
sic

alia sunt duræ vel abjectæ servitutis? faciet, ¹⁶ Non tamen quia jubet herus; ¹⁷ sed quia ipse vult, hæc faciet: Nam Ratio rebus ita se dantibus, hæc facienda decernit; ipse autem hoc unum vult, decre-

E 2 to

fic & mali cum propter se agant, & tamen natura actionis eorum sit contra ipsos, semper inviti esse intelligentur, semper contra animi sui sententiam agere.) (Sed hoc dum præcox est, alio loco referabimus) in qua frustratione necessario invitum est; Boni vero nunquam frustrari possunt, ut hic in textu demonstratur.

¹⁶ Non tamen quia jubet herus.] Servire alicui nihil aliud est, quam facere aliquid quia ipse jubet, servire autem alicui non est facere quod ipse jubet: nisi enim simul facias quia jubet, non servis ipsi: ut ex exemplo, quod mox pag. 47. Sequitur, evidentissimum fit: facit itaque vir bonus sæpenumero, quod jubet homo aliquis, nunquam vero facit, quia jubet homo: nunquam ergo homini alicui servit; sed rationi & Deo: facit enim quod hi jubent, & mere ideo facit, quia hi jubent.

¹⁷ Sed quia ipse vult.] Nec hoc in rigore, nam voluntas viri boni ad summum est finis-cui-subordinatus itaque vir bonus non facit quia ipse vult, sed quia Deus vult, seu quia ratio (quæ Dei voluntas quodammodo, certè lex est) præcipit: unde patet virum bonum nunquam sic posse esse liberum, ut non serviat: servit enim Deo & rationi, atque in ea servitute tota ejus consistit libertas; cum absoluta libertas, & ab omni exempti servitute tantum in Deum quadret. Hactenus ergo facit, quod vult vir bonus, quia nihil vult, nisi quod jubet ratio; contra quam nihil agit, nisi velit: est enim impossibile contra rationem agere eum, qui hoc nolet.

to isto stare: Nec ideò servire putandus est, quia & injungit herus, & ipse quod injunctum est exequitur: Si enim vicinus tuus, quoties te domo egredientem videt, egredi mandet: quoties ingredientem, ingredi quoties ad iter accinctum, eo contendere jubeat, quo cogitas: ridebis fortè nugas hominis malè feriat: cæterum te illi, etsi quod ab eo jussus es efficias, obedire non putabis: Nempè non ideò egrederis, ingrederis, proficisceris, quia vicinus tuus hoc jussit, sed quia tu sic constitui: ¹⁸ Ita & vir bonus, qui servum agit, quod imperatum est, faciet; non quia sic imperavit herus, sed quia ipse

I Auctor addit in belgica versione huic vicino hoc epitheton: *Ben aelmerdigen en ledigen Buurman.*
¹⁸ *Ita & vir bonus, qui servum agit, quod imperatum est, faciet, non quia sic imperavit Herus, sed quia ipse sic constituit*] Dices magna differentia est inter istum vicinum tuum & herum hunc boni viri, nam imperium vicini tui nullatenus causam suppeditat actioni suæ, at imperium heri causa est, aut certe conditio aliqua multarum, quas vir bonus, qui mancipium ejus est, exequitur: non enim exequeretur illas actiones nisi herus imperaret eas. R. Verum est, & ideo recte dicitur: *Omnis similitudo claudicat.* Similitudo autem quæ hic adfertur in eo consistit, in eoque est vis & energia ejus, quod nec imperium vicini, nec imperium heri in casu posito sit nullatenus vera causa actionis, seu finis obedientiæ: neutro enim casu hic obtinet illud, quia: nec enim

tute, præsertim ¹ ob illam particulam *unicus* repertam in definitione Virtutis: ^m qui enim unice amat Rationem, non plus minusve faciet aut mittet, quam Ratio faciendum vel mittendum esse decreverit. ⁿ Nascitur Justitia post Obedientiam; nam Justitia actionem aliquam supponit, à qua (nam hoc ejusce munus est) excessum pariter & defectum refecet; actionem autem illam edit Obedientia. Sed & hoc verum est, actionem nullam ab Obedientia manare, quam Justitia jam antè non circumciderit & castigarit: non est enim actio

E 5   Obe-

¹ Ob illam particulam *unicus*.] Cum particula illa non sit necessariâ in definitione virtutis (ut cap. 2. §. 2. Num. 3. & 4. demonstratum est) satis importatur ratio justitiæ, cum per genus (quod est Amor) tum per differentiam (quod est Rationis) nam nec amari verè nisi unum potest, & licet amari plura possent, certè ratio talis est naturæ, nihil ut sinat secum amari, quæ omnia demonstrata sunt supra in annotatis.

^m Vero amore fertur in rationem &

ⁿ Ratio lex est (ut notavimus §. 2. num. 1.) jam lex est norma, mensura, imo numerus: nec minus debet esse, nec plus, verum par, & æquale, quod huic conveniet: minus non accedit, plus accedit; qui ergo normam vult, accommodet oportet & æquet, refecando plus, supplendo minus: & in hoc opere æquandi, accommodandi, addendi, demendi consistit natura justitiæ, quæ icirco ex virtute, ex amore rationis (in quantum ratio est norma & regula) nascitur.

Obedientiæ, in qua plus minusve sit, quam Ratio præscribat: ² & hac consideratione, Obedientiam Justitia prævertere videtur. ³ Sed hoc est ingenium harum sororum: natalium suorum, quos admodum claros habent, ordinem deditâ operâ celare nos student: & quam, cum primùm aspici-

² *Et hac consideratione.*] Sub diversâ consideratione & justitia obedientiam præcedit & sequitur: præcedit quatenus opus integrum obedientiæ esse non potest, in quo partes suas non habuerit justitia: non est enim opus obedientiæ, in quo plus, minusve sit, quam ratio jubeat, sequitur autem obedientiam, quatenus justitia supponit aliquid, à quo *plus & minus*, à quo *minus & parum* arceat; hoc vero est rude aliquod & inchoatum opus obedientiæ: verbo igitur justitiæ sequitur inchoatam, præcedit completam & perfectam obedientiam.

³ *Sed hoc est ingenium harum sororum*] Mythologia hujus fabulæ satis fere patet jam ex iis, quæ proxime notabamus: nempe virtutes Cardinales considerantur hic in fabulâ tanquam sorores: sunt enim conceptæ ex eodem patre, nempe Ratione, partæ ab eâdem matre, nempe virtute, quæ complexu rationis & amore in illam (virtus enim amor rationis est) concipit & in lucem nobis edit generosam illam sobolem, Diligentiam inquam, obedientiam, justitiam & humilitatem: merito igitur ut sorores in fabula perhibentur, & quidem tales sorores, quæ veluti deditâ operâ natiuitatis suæ ordinem nobis occultent, nec sciri permittant, quæ earum major, quæ natu minor sit: eo quod sub diversâ consideratione aliam aliâ priorem, & contra deprehendamus, ut jam proximè de obedientiâ & justitiâ annotatum nobis fuit, & mox in textu sequetur de aliis.

bus , ut majorem natu salutaveras , hanc si denuo aspicias , minorem dicas : Nam & ipsa Diligentia , quæ Obedientiam ætate liquidò præcedere videbatur , si diligenter eam contemplêre , non nisi Obedientia quædam videbitur : cum enim Rationem auscultamus (quod Diligentia est) etiam Rationi auscultamus & paremus (quod Obedientia est) Ratio enim jubet auscultare ; igitur si auscultemus , obedi-
mus , ⁴ & Diligentia nostra non nisi Obedientia est : Ita nos ludere gaudent ⁵ dulces istæ Deæ ; Sed nos , homines qui sumus , abstinemus curioso nimis & defixo in Divas obtutu : satis fit eo illas ordine salutasse , quem nobis obiter aspicientibus ,

E 6 bus ,

⁴ *Et diligentia nostra , non nisi obedientia est.*] Herum diverſa conſideratio locum dat huic ambiguitati in fabulâ : ſi enim conſideres rationem ſeu λόγος ut diſtantem tantum (ex quo à virtute concipitur Diligentia) præcedit diligentia obedientiam ; ſi vero conſideres λόγος non ut diſtantem tantum , ſed ut jubentem etiam atque vetantem (ex quo virtus obedientiam concipit) jam diligentia & quicquid virtutis eſt , non niſi obedientia eſſe poteſt.

⁵ *Dulces iſta Deæ.*] Deæ , quia jungunt nos & copulant cum Deo quam arctiſſimè : unde omnis noſtra beatitudo atque felicitas , unde nos ipſi velut parvi quidam Dii , ſi earum miniſterio cum Deo jungi nos patiamur : dulces ergo verè , quæ id conferunt , unde merito dicatur : *Vire bono ſecundum Deum nihil pulchrius eſſe.*

bus, ingenuus pudor & reverentia nostra dictabat: Atque adeò ritè salutavimus: nam si oculis ita remissis fides habenda est (& est, cum aliud hîc non, liceat) judicabimus Diligentiam natu maximam esse, succedere Obedientiam, post has justitiam è Virtute prodiisse.

2. Justitiæ partes duæ sunt: Puritas & Perfectio °: Puritas refecat quod nimis est: estque velut dexterum brachium Justitiæ, quo gladium portat: Perfectio supplet quod minus est: estque velut sinistra manus, quæ staterâ instruitur. Id quod nimis est, vocatur *Vitium per excessum*; id quod minus est, vocatur *Vitium per defectum*. Igitur posito nomine Virtutis alicujus, si ei particulam *nimis* adjunxeris, hoc ipso Vitium in excessu significaveris (ut nimis liberalis, id est prodigus, est vitium in excessu ad liberalitatem) si verò particulam *minus* adjunxeris, hoc

• Ratio mores ad regulam expendit, quidam breviores sunt, quidam longiores: Justitia idem atque pater agit: ille moribus normam admovet, hæc mores normæ: longiores præcidit (ibi puritas elucet) breviores elongat (hic fulget perfectio justitiæ.) Atque his tandem accommodationibus & æquationibus, ex latebris suis educuntur duo morum monstra, scil. peccatum defectus, quando deficit, quod adesse oportebat, & peccatum excessus, cum adest, quod deficere debebat.

sic constituit: Unde si mandet herus ¹⁹ ut
 conservum suum occidat, ut rapiat, ut
 insidias struat, ut ad vim ac stuprum in-
 ferendum sibi præsto sit: non faciet: quia
 non vult; non vult autem, quia Ratio ve-
 tat: non faciet, inquam, licet ni fecerit,
 herus ei flagra, lora, furcam & mortem
 intentet: ²⁰ Ex quo clarè patet, eum a-
 lias non fecisse quidquam, quia id fieri he-
 rus

E 3

rus

tu domo egrederis, quia jubet vicinus (facis tantum
 quod jubet, non quia jubet) nec vir ille bonus baju-
 lat, quia mandat herus, sed quia jubet ratio (forte
 illa, quæ jubet nos hic in vivis manere donec Deus,
 evocet) facit igitur etiam, quod mandat herus, non
 quia mandat herus.

¹⁹ *Ut conservum suum occidat*] Nunquam facien-
 da sunt illa, quæ intrinsecè mala sunt, seu talia, quæ
 nunquam fieri recte possunt: nam heri mandatum
 & periculum vitæ propriæ, non possunt rebus illis in-
 trinsecam & essentialem malitiam detrahare. Igitur
 hoc casu vir bonus videbit se solvi ab illâ obligatio-
 ne, quæ nos hic manere jubet, aliarumque sibi in-
 jungi, quæ jubet Deo nos hinc evocanti protinus pa-
 rere: qui non magis angitur aut turbatur animo,
 quam fidelis hero suo servus, qui inter exequendum
 pensum, quod herus imposuerat, interpellatur, &
 aliud aliquid agere jubetur: tota siquidem agendî
 ratio ei est hæc: *Deus jubet, Ratio postulat*: hoc an
 illud jufferit, non multum interest ejus, cui tota a-
 gendi ratio est *justitia*.

²⁰ *Ex quo clarè patet eum alias non fecisse quic-
 quam, quia id fieri herus vellet, sed quia ipseus.*] Dices:
 mali id etiam agunt, quod volunt, & quia volunt.

B. Vc-

rus vellet, sed quia ipse. Itaque liber-
rimus in illa servitute fuit, ut qui nihil
unquam fecerit præter propositum suum:

Vir

R. Verum est, si intelligas ut verba jacent, hoc enim
requiritur ad moralitatem actionis; sed mali non a-
gunt, quod volunt hoc sensu, quasi nihil unquam
faciant invito, nihilque contra animi sui sententiam
si enim vir malus eodem modo veniat, eodemque
modo servitute servire cogatur, prout hic in textu
de viro bono dicitur, certum est facturum multa invi-
rum: nihil enim aliud querit, quam commoda, vo-
luptates &c. Ipsam etiam vitam propter vivendi
suavitatem & horrorem mortis continuare desiderat;
his vero in illa servitute multa contraria & facere &
pati cogetur; vir bonus vero, qui hæc talia non qua-
rit, & ne vivere quidem vult aliam ob causam, quam
quia Deus jussit, & in reliquis omnibus nihil aliud
quam jussum Dei spectat, nihil hic facit contra animi
sui sententiam: cum Ratio hic in servitute tam be-
ne vigeat, quam alibi in libertate: utraque enim
fortuna (secunda inquam & adversa) à Ratione diri-
gitur, & perinde in utraque valet: Igitur vir bonus,
qui tantum rationem querit, eam solam gaudet, tam
adversis quam secundis gaudet, nihilque in his om-
nibus esse potest præter animi sui sententiam: Mali
vero, cum se jugiter querant, jugiter se querendo,
se perdunt, omnisque eorum actio naturaliter ten-
dit ad eorum ultimam & deploratam calamitatem:
ex quo ergo sequitur, quod nunquam agant ex ani-
mi sententia: is enim maxime contra animi sui
sententiam agit, qui inter agendum continuo frustra-
tur optato successu; quod hic adhuc præcox & im-
maturum, ut ante diximus, magisque detegentur,
ubi de pena peccati dicemus Tract. 5.

Vir bonus & sapiens audebit dicere: Pen-
theu

Rektor Thebarum, quid me perferre pa-
tique

indignum coges? Adimam bona (nempe pe-
cus, rem,

lectos, argentum) Capias licet: In mani-
cis &

compedibus sævo te sub custode tenebo:

Ipse Deus simul atque volam, me solvet:

Opinor,

hoc sentit: Moriar, mors ultima linea
rerum est.

Argumentum hujus.

§. 2. De Obedientia.

Obedientia est executio rationis : na-
scitur ex virtute seu amore rationis ;
quatenus ratio lex est ; qui enim virtu-
tem ut legem amat, debet ei obedire. Hæc
Num. 1.

Sicut legis duæ sunt partes , *jubere &*
prohibere : Sic & Obedientiæ duæ sunt par-
tes: *facere & omittere*. Hæc Num. 2.

Admuniculum Obedientiæ est diligen-
tissimè sibi cavere ab Obedientiâ homi-

E. 4

num:

num: debemus quidem aliquando facere, quod jubent; nunquam, quia jubent homines. Aristoteles hic notatus, qui vacillat, & non satis inter Obedientiam rationis ac hominum, distinguere se posse conquiritur: ideoque res Ethicas tantum obiter tractandas suscipit, ut quæ non plus mereantur: tanquam vagæ & hominum placitis vel similes, vel etiam eadem. Hæc Num. 3.

Fructus Obedientiæ est libertas, seu nihil facere invitum: quam solus, quam semper & ubique is habet, qui soli obedit Rationi: non est enim cogitabilis casus ullus, quo adigatur ad invitum: cum ratio in utrâque fortuna, in omni statu & conditione vitæ perinde & æque suas partes habeat: qui proinde solam illam spectat, eâ solâ stat & cadit, nunquam cogi potest ad invitum, ad id, quod contra animi sui sententiam esset. Hæc Num. 4.

S. 3. *Justitia.*

Tertia filia Virtutis *Justitia*: est præcisio ejus quod nimis & ejus quod minus est ab actionibus illis, quas Obedientia præstat. Oritur etiam proximè ex Virtute,